

# שיעורים בעין אי"ה ברכות פרק א'

רש"י

9

דרך חיים. חיי העולם הזה הוי' ליה תוכחה מוסר לאדם: ובנים. קא סלקא דעמיה הקוצר את בניו: ד' מראות נגעים. שאת ומולדתה. צהרת ומולדתה. צהרת עזה כשגג שניה לה כסיד ההיכל שאת כזמר לכן שניה לה 10 קקרוס צי"ה: הא לן. (אלו תלמידים) שצבול: והא להו. צא"י שערי חומה מקודשות צה ומלורע טעון שילוח חוזה להן אינן יסורין של אהבה. צבול שאינם טעונין שילוח הוו מונח כפרה ויסורי' של אהבה [ונחמ' הקשו ע"ו

1

[שם] תניא רשב"י אומר, ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכלם לא נתנן אלא ע"י יסורין, ואלו הן, תורה, וארץ ישראל, והעולם הבא. תורה מנין, דכתיב (תהלים צד) "אשרי הגבר אשר חיסרנו יה ומתורתך תלמדנו". ארץ ישראל מנין, דכתיב (דברים ח) "וידעת עם לבבך כי כאשר יוסר איש את בנו ה' אלהיך מוסר". וכתיב בתריה (שם) "כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה". העולם הבא מנין, דכתיב (משלי ו) "כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר". תני תנא קמיה דרבי יוחנן, כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים [שם ע"ב] וקובר את בניו מוחלין לו [על] כל עונותיו. אמר ליה רבי יוחנן בשלמא תורה וגמילות חסדים דכתיב (משלי טז) "בחסד ואמת יכופר עון", "חסד" זו גמילות חסדים, שנאמר (שם כא) "רודף צדקה וחסד [ימצא חיים צדקה וכוונת]". "אמת" זו תורה, שנאמר (שם כג) "אמת קנה ואל תמכור", אלא קובר את בניו [מנלן] [מנין], תנא ליה ההוא סבא משום רשב"י, אחוי עון עון, כתיב הכא "בחסד ואמת יכופר עון", וכתיב התם (ירמיה לב) "ומשלם עון אבות אל חיק בניהם אחריהם". אמר ר' יוחנן נגעים ובנים אינן יסורין של אהבה. ונגעים לא (הוו יסורין של אהבה), והא (אמר מר) [תניא] כל מי שיש בו אחת מארבע מראות נגעים הללו אינן אלא מובח כפרה, מובח כפרה הוו יסורין של אהבה לא הוו. ואיב"א (ליק) הא לן והא להו. ואיב"א הא בצנעא והא בפרהסיא. ובנים לא. היכי דמי, אילימא דהוו ליה ומיתו, והאמר רבי יוחנן דין גרמא דעשיראה ביר. אלא הא דלא הוו ליה כלל, והא דהוו ליה ומיתו:

דכזמן ר' יוחנן לא היה נוהג שילוח מחנות. ו"מ לענין עומאה שזוהרין צא"י ולא צבול: בצנעא. תחת צדקו: דין גרמא. זה עכש של 10 בן עשירי שמת לו: ביר. כמו צר וצר עכש פחות מכשעורה שאינו מטמא צנעא ויהיה נושא קשור צדוקר לעגמת נפש. (ומלאמי כתוב פירש ר"ח שזה העכש היה שן אחד ושן המת אינו מטמא) וגברא רבה כר' יוחנן לא צלו ליה יסורין שאינם מאהבה: הוו ליה ומיתו. הוו יסורין של אהבה שהאצלות מכפר (את) [על] עונותיו:

## עין אי"ה

3

לב. תניא רשב"י אומר, ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל, וכולם לא נתנן כ"א ע"י יסורין ואלו הן תורה וא"י ועוה"ב. יש מעלות שהן בטבע האדם, לפי שורש יצירתו כאשר הוא אדם, להשיגן. וכיון שהן שוות לטבע א"צ יסורין כדי לזכות אליהן. אמנם לזכות למעלה שהיא חוץ לטבע, ולמעלה מן הטבע, אין כוחות הגוף שהם טבעיים מוכנים לזה כ"א ע"י יסורין. כענין הנבואה שכשהיתה חלה, היו אבריהם מתפרקים, כמו שביאר הרמב"ם ביסודות<sup>1</sup> וכמו שהפוסקים מורים בדניאל<sup>2</sup> ועוד במקומות רבים, והכל מפני שהנבואה היא מעלה עליונה חוץ לטבע, אין הגוף הטבעי מקבלה כ"א ע"י יסורים, שיותש חילו וישבר. ע"כ אלו הג' מעלות הן כולן למעלה מן הטבע. והנה האדם מורכב משכל, גוף ונפש. ומצד שלשתם יוכל להיות לו מעלות שוות אל הטבע, וגם יוכל להתרומם מעל חוקי הטבע בשלשתם. וישראל הכינם הקב"ה שבג' אלה יתעלו מעל עניני הטבע. מצד השכל, נתן להם התורה לרומם השלמת שכלם למעלה מכח הטבע. ומצד הגוף, א"י שהיא ארץ גופנית, ומ"מ יש בה כח קדושה סגולי למעלה מענין הטבע. ועוה"ב, מצד הנפש לזכות למעלה עליונה גבוהה מן הטבע, ע"כ כולם לא נתנו כ"א ע"י יסורין.

5

6

אבל ההרגש כשם שהוא טוב ומחויב במדתו, כך יותר ממדתו אינו מעלה ושלמות כלל ועלול להזיק. ע"כ אין תקנה בהרבות בהרגש אפי' לטוב, ע"כ יכופר במיתת בנים ל"ע, שהוא צער הרגשי היותר עצום ל"ע. אמנם אם יסכים בלבבו שתהי' כל הרגשתו באהבת בניו רק למען כבוד שמו ית', נראה שהוא כפרה הגונה לעונות ההרגש. וע"ז נאמר<sup>2</sup> "וחיית ורבית וגו'".

לד. א"ר יוחנן נגעים ובנים אינם יסורין של אהבה כו' ומסיק הא בצנעא הא בפרהסיא. תוכן החילוק בין יסורין שאינם של אהבה ליסורין של אהבה, הוא לדעתי, שתכלית יסורין של אהבה אינם כ"א לזכך את האדם ולרומם ערכו הרוחני כאשר ביארנו. א"כ ע"כ היסורין ההם צריכים שיהיו יסורין כאלה שהוא מרגיש בהם כפי ערכם, ותהי' ההכנעה הבאה על ידם נכונה לבא. מה שאין כן ביסורין כאלה שעצם ההפסד גדול מערך ההרגשה. אע"פ שלענין כפרת עון, השי"ת ברחמיו מחשב כופר העון לפי ערך ההפסד אע"פ שהוא גדול מההרגשה, מ"מ לענין יסורין של אהבה אין ההפסד מועיל כלל כ"ז שאינו מרגיש. ע"כ יסורין שההרגש עיקר בהם, הם יסורין של אהבה, אבל יסורין שההפסד עיקר בהם, אינם יסורין של אהבה. ע"כ נגעים בצנעה, ההרגשה עקירת בהם, אבל בפרהסיא בא לו הפסד מה שנתבזה בעיני בני"א, שלפעמים אין הוא עצמו מרגיש בזה, וזה אין יכול להיות בחשבון של יסורין של אהבה. וכן בנים דהוו ל' ומיתו, ההרגש גדול מאד ר"ל. ובדלא הוו ל' כלל אע"פ שההפסד גדול מאד מ"מ ההרגש אינו גדול כ"כ לפי הערך של ההפסד, ע"כ לא יהיו בכלל יסורין של אהבה.

והראי' מרי"ח שאמר דין גרמא דעשיראה ביר, שפי' רש"י וגברא רבה כריו"ח לא יהי' לו כ"א יסורין ש"א, ותוס' הק' משאר צדיקים, ולע"ד פשוט, שהי' מפרסם הדבר ואם הי' מצד חטא ח"ו, הלא חציף מאן דמפרסם! וע"כ בכלל יסורין של אהבה הוי', משו"ה פרסם הדבר לקדש ש"ש.

לב. 1. פ"ז הי"ב: אבריהן מודעועין. 2. דניאל י ח. לג. 1. ויקרא רבה כה א. 2. דברים ל טז.

7

[שם] רבי יוחנן חלש, עאל לגביה רבי חנינא לוקים רבי יוחנן לנפשיה דהא רבי חייא בר אבא חלש ועאל לגביה רבי יוחנן, ואמר ליה חביבין עליך יסורין, אמר ליה לא הן ולא שכרן, אמר ליה ר' יודן, יהב ליה ידיה ואוקמיה, אמאי לנפשיה, אמרי אין חבוש מתיר את עצמו מבית האסורין. רבי אלעזר חלש, עאל לגבי ר'י חזא דהוה קא גני בבית אפל, גלייה לדרעיה ונפל נהורא, חזייה דהוה קא בכי רבי אלעזר, א"ל אמאי קא בבית אי משום תורה דלא אפשת, שנינו אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיוכוין לבו לשמים, ואי משום מזוני לא כל אדם זוכה לשתי שלחנות. אי משום בני דין גרמא דעשיראה בור. א"ל להאי שופרא דבלי בעפרא קא בכינא, א"ל על דא ודאי קא בכית, ובכו תרווייהו. אדהכי והכי אמר ליה חביבין עליך יסורין, אמר ליה לא הן ולא שכרן. אמר ליה ר' יודן, יהב ליה ידיה ואוקמיה.

רש"י

8

גלייה. רבי יוחנן לדרעיה: נפל נהורא. שהיה נשרו מזהיק שיפה היה מאלד כדלמרי' צהשוכר את הפועלים (דף פ"ז). אי משום תורה. שלא למדת הרבה כדלמרי' אחד המרבה. לענין קרצנות שניה נשליה מנחות (דף ק"י). נאמי צעולת צהמה ריח ניסוח וצמנחה ריח ניסוח ללמדך שאלת המרבה וכו': אי משום מזוני. שאיך עשיר: על דא ודאי קא

נכית. על זאת ודאי יש לך לנכות:

עין אי"ה

9

בלשון זה, דכי מהני זכותא אחרוני. אמנם נראה ששני דברים הם כמה שמגיעה טובה לעולם ע"י הצדיקים: הטובה האחת היא מצד הזכיות, ודבר זה הדין נותן שיועיל לאחרים, שבזה זכיות הצדיק מתרבות, על מה שהוא מטיב לבריות, שבזה גופו הוא גומל חסד ועושה טוב, ומסתבר שלא יועיל לידידי' כדי שלא ינוכה מזכיותיו. אבל ההטבה השני' היא מטעם כח השלטון של צדיק, שהקב"ה מסר שלטון לעושי רצונו שיעשה רצונם במאמנם. ודבר זה הוא מצד עצם כח מעלת גדולת הצדיק, שכל כחות הבריאה נכנעים למאמרו. ודבר זה לא מסתבר לחלק בין ידדי' לאחרני, כי א"ז מטעם גמול כ"א כטבע בנפש הצדיק. ע"כ צריך להשיב כי אין חבוש מתיר עצמו. וזה הטבע לא ניתן כ"א לגזור בדבר שאינו נוגע לו להציל אותו מרעה שנתן בו, דע"ז צריך דבר מלך שלטון<sup>3</sup> של צדיק אחר מבחורן.

לה. ריו"ח חלש, עאל לגבי רבי חנינא, א"ל חביבין עליך יסורין, א"ל לא הן ולא שכרן. ראוי להבין בדברי קדשם באמרם "לא הן ולא שכרן". שלא אמרו זה חלילה כמבעטים ביסורין, אלא תוכן הדבר, לפי שתכלית יסורין של אהבה הוא, שמי שזכה לפניו ית' שיתעלה במעלות עליונות יותר מטבע יצירתו, מדכאו ביסורין כדי שע"י הזיכוך יזכה לאותן המעלות שאינן לפי טבעו, והנה זהו בתורת שכר טוב לטוב לפניו ית'. אבל הצדיקים הגדולים עבדי ד' באמת ובתמים, אינם רוצים בשום מעלה ויתרון כלל, כ"א מגמתם לעבוד את השי"ת עבודת עבד, ואפי' מתנה של השגה גדולה אינם רוצים, כ"א לזכות ביגיעתם בתורה, מפני שזו היא עבודת השי"ת. וכן העידו<sup>1</sup> על קדוש ד' הגר"א ז"ל, שלא רצה בגילויים מן השמים, כ"א מה שיזכה ביגיעתו בתוה"ק. ע"כ אמרו לא הן ולא שכרן. משו"ה לא הן, משום שאינם רוצים בשכרן, לזכות שלא ביגיעתם בדרך עבודה, כי כל מגמתם שתהי' השגתם גופא באה בדרך עבודת עבד להשי"ת. ע"כ אמר לו ה' לי יודן, להורות שאתה רוצה להיות השלמות באה ע"י מעשי ידיך עצמן בעבודה, לא ההתעלות שע"י זיכוך היסורין, שהוא מעשי שמים, ואין כאן עבודת עבד כפועל.

לו. א"ל להאי שופרא דבלי בעפרא קא בכינא. כי הגוף ברוב בני האדם יש בו עכירות ורע אלא שהנפש מרוממתו ומשמרתו, ע"כ אין לחוש על מה שמתבלה כדי שיהי' מתוקן לעתיד, כהתוך כסף בתוך כור. אבל ריו"ח ששופריה העיד על האור האלקי שהי' חופף גם על גופו, שהי' גופו זך וטוב, ובו התעצמה הצורה השכלית בחמרו, ע"כ בכינא על האי שופרא דבלי בעפרא. ואולי י"ל דנקשר זה עם מה דאמרי' אדהכי והכי א"ל חביבין עליך יסורין, כי תכלית היסורין היא למרק את הגוף ולהפכו לטוב. ע"כ כשדברו והתבוננו על מעלת הגוף הטוב שריו"ח נתברך בו, א"ל חביבין עליך יסורין למרק ג"כ שיהי' גוף שלך בתכלית הזיכוך. וע"ז ענה אותו, לא הן ולא שכרן, כמש"כ לעיל, שיותר היו רוצים לתקן הכל ע"י עבודתם הבחירית, מהתיקון שבא ע"י יסורין שהם מעשה שמים.

לו. ולוקים ריו"ח לנפשי' דהא רחב"א חלש כו' אין חבוש מתיר את עצמו מבית האסורים. לפום ריהטא הי' נראה, דסוגיא דהכא דברים אחדים היא עם סוגיא דפ' כסוי הדם<sup>1</sup>, דפריך ורבי חייא מי נפיל ליי' יאניבא בכיתניה, ומשני כי מהני זכותיהו אדעלמא, אדידיהו לא מהניא כדר"ח<sup>2</sup>, שב"ק יוצאת ואומרת כל העולם כולו ניוון בשביל חנינא בני, וחנינא בני די לו בקב חרוכין מע"ש לע"ש. ולפ"ז יקשה שהי' ראוי לתרג' ג"כ

לד. 1. ברכות לד ב. לה. 1. בהקדמת הגר"ח מוולאזין לספרא דצניעותא. לו. 1. חולין פו א. 2. תענית כד ב. 3. קהלת ח ד. לו. 1. באות לה.